

ADRIANA PENA

Stipulatio poenae

...sau despre clauza penală

REPERE TEORETICE
ȘI JURISPRUDENȚĂ

Editura
Hamangiu

By Adriana Pena

având ca obiect obligarea pârâtei la plata penalităților de întârziere zilnice de 0,1 %, aferente debitului de 29.050,88 lei, menținând restul dispozițiilor sentinței civile apelate.

14. Clauză penală moratorie. Punerea în întârziere a debitorului cu privire la executarea obligației sale

NCC, art. 1536, art. 1538 alin. (1), art. 1539

Potrivit dispozițiilor art. 1536 NCC, „În cazul altor obligații decât cele având ca obiect plata unei sume de bani, executarea cu întârziere dă întotdeauna dreptul la daune-interese egale cu dobânda legală, calculată de la data la care debitorul este în întârziere asupra echivalentului în bani al obligației, cu excepția cazului în care s-a stipulat o clauză penală ori creditorul poate dovedi un prejudiciu mai mare cauzat de întârzierea în executarea obligației”. Prin această dispoziție se stabilește, practic, momentul în care ia naștere dreptul la plata daunelor-interese, dar și în ce pot consta acestea, legiuitorul stabilind expres că ele reprezintă dobânda legală, sau, în condițiile în care s-a convenit o clauză penală, daunele-interese reprezintă penalitățile stabilite prin respectiva clauză, precum și situația în care se dovedește un prejudiciu mai mare cauzat de executarea cu întârziere a obligației de a face. Așadar, textul de lege nu exclude punerea în întârziere dacă există această clauză penală.

Clauza penală inserată într-un contract, nu face decât să stabilească tipul de daune care se achită în cazul executării cu întârziere a obligației. Chiar dispozițiile art. 1538 alin. (1) NCC definesc clauza penală ca fiind prevederea prin care părțile se obligă la o anumită prestație în cazul neexecutării obligației principale. Punerea în întârziere a debitorului cu privire la executarea obligației sale constituie una dintre cerințele acordării de daune-interese, dat fiind că nereclamând executarea obligației, creditorul este prezumat că a acordat în mod tacit un termen debitorului, astfel că nu ar mai putea pretinde daune-interese.

*C.A. Pitești, s. a II-a civ., de cont. adm.și fisc.,
dec. nr. 355 din 10 aprilie 2024 (www.rejust.ro)*

Prin sentința nr. 00/20.04.2022 Judecătoria Pitești a admis în parte cererea de chemare în judecată formulată de reclamantul A., în contradictoriu cu pârâta C. SRL, a obligat pârâta să plătească reclamantului suma de 44.328,92 lei, reprezentând penalități pentru îndeplinirea cu întârziere a obligației de predare a bunului vândut, a admis excepția lipsei calității

procesuale pasive a pârâtului B. și a respins capătul de cerere nr. 2 formulat în contradictoriu cu acest pârât ca fiind introdus împotriva unei persoane fără calitate procesuală pasivă, a respins capătul de cerere nr. 2 formulat în contradictoriu cu pârâta C. SRL ca neîntemeiat, a respins excepția lipsei de interes în ceea ce privește capătul de cerere nr. 3, invocată de pârâta C. SRL, ca neîntemeiată (...).

Împotriva acestei sentințe au declarat apel părțile, criticând-o pentru nelegalitate și netemeinicie.

Prin decizia civilă nr. 00/19.05.2023, Tribunalul Specializat a admis apelurile și a schimbat în parte capătul doi din cererea de chemare în judecată și obligă pârâta C. SRL la plata către reclamant a sumei de 52.650,34 lei reprezentând penalități de întârziere datorate în baza contractului de vânzare autenticat sub nr. 2328/12.06.2018 ca urmare a îndeplinirii cu întârziere a obligației de a da declarația privind încasarea integrală a prețului vânzării și de a solicita radierea ipotecii legale înscrise în cartea funciară a apartamentului vândut (...).

Tribunalul a reținut, în ceea ce privește petitul doi al cererii de chemare în judecată, că obligația de a da declarația privind achitarea integrală a prețului și de a solicita radierea ipotecii legale constituite asupra bunului vândut pentru prețul datorat a fost îndeplinită de intimata cu o întârziere de 14 zile de la data la care, potrivit convenției părților, trebuie îndeplinită, astfel că depășirea termenului de îndeplinire a obligației antrenează incidența clauzei penale moratorii constând în achitarea unui procent de 1%/zi din valoarea totală a contractului până la îndeplinirea obligației. A apreciat instanța de apel că, pentru activarea clauzei penale, este necesar a fi îndeplinite toate condițiile impuse de lege pentru acordarea de daune-interese, una dintre acestea fiind aceea ca debitorul să fie pus în întârziere sau să se afle de drept în întârziere, conform dispozițiilor art. 1522 și urm. NCC, însă în situația în care clauza penală are ca obiect acordarea de penalități de întârziere, atunci nu este necesar a se acorda un termen suplimentar de executare, având în vedere dispozițiile art. 1522 alin. (4) teza I NCC.

În speță, clauza penală are ca obiect daune interese pentru întârzierea în executare a obligației de a face, caz în care la împlinirea termenului scadent, creditorul are dreptul la daune moratorii, iar nu daune-interese aferente obligației neexecutate, pentru ca debitorul să beneficieze de punere în întârziere. Daunele-interese sunt datorate pentru executarea cu întârziere a obligației independent de formularea unei notificări sau a oricărui act cu efect de punere în întârziere, concluzie impusă și de dispozițiile art. 1535 coroborat cu art. 1539 NCC. (...)

În contract, părțile au stipulat o clauză penală pentru neexecutarea la timp a obligației de a face, caz în care de la data împlinirii termenului scadent al obligației și până la executarea acesteia debitorul datorează daune-interese, nefiind necesară punerea acestuia în întârziere. Ca urmare, instanța de apel a reformat sentința primei instanțe în sensul admiterii în parte și a celui de-al doilea capăt din cererea de chemare în judecată și obligată intimata C. SRL la plata către apelantul reclamant a sumei de 52.650,34 lei reprezentând penalități de întârziere datorate în baza contractului de vânzare autentificat sub nr. 2328/12.06.2018 ca urmare a îndeplinirii cu întârziere a obligației de a da declarația privind încasarea integrală a prețului vânzării și de a solicita radierea ipotecii legale înscrise în cartea funciară a apartamentului vândut. Cu privire la cel de-al doilea motiv de apel, Tribunalul a constatat că reclamantul a criticat sentința sub aspectul tipului dobânzii legale aferente neexecutării obligațiilor de a face având ca obiect realizarea bransamentului de apă și a racordului la rețeaua de canalizare, iar pe de altă parte critici referitoare la data de la care curge dobânda.

În ceea ce privește tipul de dobândă legală aplicabil, Tribunalul a considerat că dobânda legală avută în vedere de art. 1536 NCC este dobânda legală penalizatoare, iar nu cea remuneratorie, iar data la care debitorul este în întârziere, în speță, este data introducerii cererii de chemare în judecată, potrivit art. 1522 alin. (5) NCC. Cu toate acestea, Tribunalul nu a obligat intimata la plata dobânzii legale penalizatoare aferentă echivalentului în bani al obligațiilor ce fac obiectul celui de-al treilea și celui de-al patrulea capăt de cerere din acțiunea introductivă, dat fiind că obligația de plată a dobânzii are caracter accesoriu obligațiilor de a face, care au caracter principal, iar obligarea intimitei pârâte de efectuare a demersurilor pentru realizarea bransamentului de apă și a racordului la rețeaua de canalizare menajeră o apreciază neîntemeiată.

A reținut Tribunalul că pârâta a criticat sentința în privința capetelor de cerere din acțiunea introductivă ce au fost admise, atât sub aspectul greșitei stabiliri a situației de fapt, cât și sub aspectul greșitei aplicări a legii. A înlăturat criticile pârâtei privind greșita obligare a societății la plata penalităților pentru îndeplinirea cu întârziere a obligației de predare a apartamentului reținând că predarea a avut loc la data de 27.09.2018 când s-a și încheiat procesul-verbal de recepție. De asemenea, a considerat neîntemeiat argumentul pârâtei potrivit căruia daunele-interese la care ar putea fi obligată trebuie calculate doar după data transmiterii notificării de punere în întârziere și numai dacă obligația nu se execută benevol într-un termen rezonabil, reținând că prin contractul de vânzare autentificat sub

nr. 2328/12.06.2018 reprezentantul societății vânzătoare s-a obligat ca în cazul în care nu va respecta termenul de predare a apartamentului, suma rămasă de achitat să se diminueze cu un procent de 1%/zi de întârziere până la îndeplinirea obligației, părțile convenind inserarea unei clauze penale pentru executarea cu întârziere a obligației de predare (obligație de a face). Clauza penală moratorie în discuție are ca obiect acordarea de penalități de întârziere pentru nerespectarea termenului de predare al apartamentului, caz în care nu este necesar a se acorda un termen suplimentar de executare, având în vedere dispozițiile art. 1522 alin. (4) teza I NCC, iar nu daune-interese aferente obligației neexecutate, pentru ca debitorul să beneficieze de punere în întârziere, formalitate cerută de lege doar pentru a se putea apela la remediile prevăzute de art. 1516 alin. (2) pct. 1, 2 sau 3 NCC. A solicita îndeplinirea unor formalități suplimentare, spre exemplu transmiterea unei notificări de punere în întârziere, după expirarea termenului de executare a obligației, termen prevăzut contractual, pentru ca debitorul obligației al cărei termen de executare a expirat să poată fi obligat la plata penalităților de întârziere, ar lipsi de conținut însăși voința părților în ceea ce privește stipularea unei clauze penale. (...)

SC C. SRL a formulat recurs împotriva deciziei tribunalului.

Recursul pârâtei este fondat.

Într-o primă critică, arată recurenta că instanța de apel a apreciat greșit asupra dispozițiilor art. 1356 Cod civil 1864 privind nu numai obligația de a fi pus în întârziere cât și momentul de la care curge termenul pentru acordarea daunelor interese, cu referire la obligațiile de a face concretizate în primele două capete ale cererii de chemare în judecată.

Se impune reamintit că prin cererea de chemare în judecată reclamantul a solicitat obligarea pârâtei C. SRL la plata sumei de 45.120,52 lei, reprezentând penalități de întârziere ca urmare a îndeplinirii cu întârziere a obligației de predare a apartamentului vândut, precum și la plata sumei în cuantum de 56.411,04 lei ca urmare a îndeplinirii cu întârziere a obligației de a da declarația privind încasarea integrală a prețului vânzării și de a solicita radierea ipotecii legale înscrise în cartea funciară a apartamentului vândut, pretenții fundamentate pe prevederile contractului de vânzare autenticat sub nr. 2328/12.06.2018 încheiat de părți. Potrivit prevederilor contractuale, pag. 2, paragraf final din contract, reprezentantul societății s-a obligat ca în cazul în care nu va respecta termenul de predare a apartamentului să accepte diminuarea sumei de achitat cu un procent de 1% /zi de întârziere până la îndeplinirea obligației.

În ceea ce privește obligația de a da declarația privind încasarea integrală a prețului vânzării și de a solicita radierea ipotecii legale înscrise în cartea funciară a apartamentului vândut, prin prevederea de la parag. 3, pag. 3 din același contract, reprezentantul societății s-a obligat ca în cazul nerespectării acestei obligații să achite cumpărătorului 1% din valoarea contractului pe zi de întârziere până la îndeplinirea obligației.

Instanța de apel a considerat că aceste prevederi reprezintă o clauză penală care stabilește acordarea de penalități de întârziere pentru nerespectarea termenului de predare al apartamentului, astfel că nu era necesar a se acorda un termen suplimentar de executare, având în vedere dispozițiile art. 1522 alin. (4) teza I NCC, iar nu daune-interese aferente obligației neexecutate, pentru ca debitorul să beneficieze de punere în întârziere, formalitate cerută de lege doar pentru a se putea apela la remediile prevăzute de art. 1516 alin. (2) pct. 1, 2 sau 3 NCC. Curtea apreciază că instanța de apel a interpretat greșit dispozițiile art. 1536 NCC, considerând că nu era necesară punerea în întârziere a părâtei pentru a fi obligată la plata daunelor-interese.

Potrivit dispozițiilor art. 1536 NCC, „În cazul altor obligații decât cele având ca obiect plata unei sume de bani, executarea cu întârziere dă întotdeauna dreptul la daune-interese egale cu dobânda legală, calculată de la data la care debitorul este în întârziere asupra echivalentului în bani al obligației, cu excepția cazului în care s-a stipulat o clauză penală ori creditorul poate dovedi un prejudiciu mai mare cauzat de întârzierea în executarea obligației”. Prin această dispoziție se stabilește, practic, momentul în care ia naștere dreptul la plata daunelor-interese, cât și în ce pot consta acestea, legiuitorul stabilind expres că ele reprezintă dobânda legală, sau, în condițiile în care s-a convenit o clauză penală, daunele-interese reprezintă penalitățile stabilite prin respectiva clauză, precum și situația în care se dovedește un prejudiciu mai mare cauzat de executarea cu întârziere a obligației de a face.

Așadar, contrar susținerilor reclamantului, textul de lege nu exclude punerea în întârziere dacă există această clauză penală, clauza penală inserată în contract nu face decât să stabilească tipul de daune care se achită în cazul executării cu întârziere a obligației. Chiar dispozițiile art. 1538 alin. (1) NCC definesc clauza penală ca fiind prevederea prin care părțile se obligă la o anumită prestație în cazul neexecutării obligației principale. Punerea în întârziere a debitorului cu privire la executarea obligației sale constituie una dintre cerințele acordării de daune-interese, dat fiind că nereclamând executarea obligației, creditorul este prezumat că a acordat în mod tacit un termen debitorului, astfel că nu ar mai putea pretinde daune-interese.

Opinia intimatului, în sensul că ar fi îndeplinite condițiile art. 1523 alin. (1) NCC, astfel că recurenta-pârâtă ar fi fost pusă de drept în întârziere, fapt ce ar rezulta chiar din conținutul clauzelor penale din contract, nu poate fi acceptată. Ipoteza întârzierii de drept în executarea obligației, prevăzută de art. 1523 alin. (1) NCC, poate fi reținută în situația în care s-a stipulat că „simpla împlinire a termenului stabilit pentru executare produce un asemenea efect”.

Prin urmare, Curtea apreciază întemeiată critica recurente, fiind greșită concluzia instanței de apel că nu era necesară punerea în întârziere a debitorului pentru a fi admisibilă solicitarea de daune-interese. Potrivit art. 1522 alin. (1) NCC, debitorul poate fi pus în întârziere fie printr-o notificare scrisă prin care creditorul îi solicită executarea obligației, fie prin cererea de chemare în judecată.

Pentru executarea obligației de predare a apartamentului, intimatul reclamant a notificat-o pe recurenta-pârâtă la data de 18.09.2018. Faptul că nu i-a fost acordat pârâtei un termen de executare nu înlătură dreptul creditorului de a pretinde daune-interese, cum greșit susține recurenta, fapt ce rezultă din dispozițiile art. 1522 alin. (3) NCC care recunosc posibilitatea acordării daunelor interese și până la expirarea termenului acordat pentru executare. Același raționament se impune și în situația în care nu s-a acordat un termen de executare, când executare obligației se realizează într-un termen apreciat ca rezonabil. Mai mult, așa cum s-a reținut anterior, momentul de la care se pot pretinde daunele-interese pentru neexecutarea contractului este cel prevăzut de art. 1536 NCC, anume de la data punerii în întârziere, acordarea sau nu a unui termen de executare cu prilejul punerii în întârziere este lipsit de relevanță pentru acordarea acestor daune.

În ceea ce privește momentul executării obligației, predarea apartamentului, atât prima instanță, cât și instanța de apel, au reținut ca fiind data de 27.09.2018. Recurenta pârâtă a contestat acest moment, susținând că predarea a avut loc la data de 01.08.2018.

Curtea apreciază că nu pot fi analizate argumentele sale, dat fiind că dispozițiile art. 488 alin. (1) NCPC limitează exercitarea căii de atac doar la aspecte de nelegalitate, nu de netemeinicie. Ca urmare, în aplicarea dispozițiilor art. 1536 NCC, reclamantul era îndreptățit la daune-interese pentru executarea cu întârziere a obligației de predare a apartamentului începând cu data notificării, 18.09.2018 și până la data predării, 27.09.2018, daunele-interese constând în penalități de 0,1% pe zi de întârziere din suma de achitat, conform clauzei penale convenite.

În ceea ce privește obligația de a da declarația privind încasarea integrală a prețului vânzării și de a solicita radierea ipotecii legale înscrise în cartea funciară a apartamentului vândut, de asemenea, eventualele daune interese puteau fi pretinse tot de la punerea în întârziere a debitorului, pentru aceleași considerente mai sus expuse. Notificarea formulată de intimatul reclamant privind executarea acestei obligații a fost transmisă, așa cum a reținut prima instanță, la data de 17.10.2018. Cum nu a existat o punere în întârziere pentru executarea acestei obligații, intimatul reclamant nu poate pretinde plata unor daune-interese. Prin urmare, criticile recurente față de aplicarea dispozițiilor art. 1536 NCC de către instanța de apel sunt întemeiate, urmând a fi casată decizia sub acest aspect.

Pentru toate aceste considerente, Curtea, va respinge recursul incident, va admite recursul pârâtei C. SRL, va casa în parte decizia și, în rejudecare, va admite apelul pârâtei, va schimba în parte sentința, în sensul că va admite în parte capătul 1 de cerere și va obliga pârâta la plata către reclamant a penalităților de întârziere de 1% din contravaloarea contractului pentru perioada 18.09.2018-27.09.2018. De asemenea, va respinge apelul reclamantului, urmând a fi menținute în rest dispozițiile deciziei.

15. Natura juridică mixtă a clauzei penale. Reperul pentru compararea cuantumului penalităților de întârziere cu prejudiciul previzibil pe care ar putea să îl sufere creditorul obligației de plată. Proiecția concordantă a părților, existentă la momentul încheierii contractului, asupra consecințelor negative generate de o eventuală neexecutare a obligației „garantate” prin clauza penală

NCC, art. 1538, art. 1541

În doctrina și practica judiciară, clauzei penale i-a fost atribuită o natură mixtă: reparatorie și sancționatorie, punct de vedere fundamentat pe dualitatea efectelor care îi sunt tradițional recunoscute. Prin obligarea la plata penalității se pedepsește comportamentul culpabil al debitorului și faptul neexecutării, dar se acoperă și prejudiciul cauzat creditorului prin executarea obligației principale. Din acest punct de vedere, prerogativa judiciară de reducere a penalității trebuie exercitată în așa fel încât să nu se realizeze în detrimentul caracterului sancționatoriu al clauzei penale. Instanța dispune de o anumită marjă de apreciere, putând uza și de considerente de echitate și bună-credință în evaluarea pe care o realizează, deoarece puterea de revizuire judiciară conferită prin dispozițiile art. 1541 NCC se fundamentează și pe considerente de